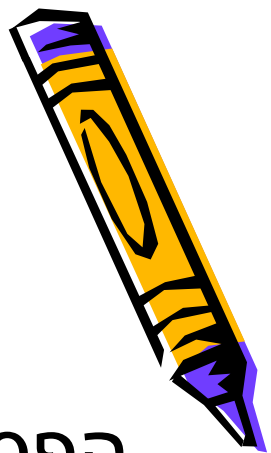

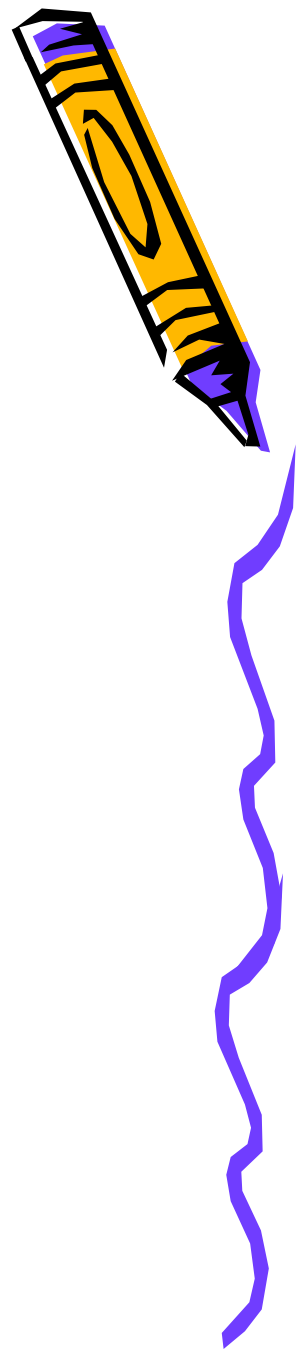

**הישארות בגן - בחינה מחודשת:
מחשבות על שינוי הפרדיגמה
באשר ליעילות הישארות שנת גן
נוספת, ומקום הפסיכולוג בתהליך.**

מה העיסוק האינטנסיבי בנושא המוכנות גורם לפסיכולוג חינוכי?

הפסיכולוגים החינוכיים המשקיעים מירב
מאמציהם למניעת עליית ילדים "לא מוכנים"
לכיתה א', מונעים ע"י הגישה הריאקטיבית
וההגנתית, ותורמים בכך להמשך התפיסה
הסטטית בבית הספר (אסתר כהן, 1987).

- הספרות המקצועית בפסיכולוגיה ובחינוך הקדישה בעשור האחרון סקירות נרחבות לנושא "המוכנות לביה"ס וקידומה" – המושג, כלי ההערכה, חלופות יעילות בהתייחסות להבדלים אינדיבידואליים ביכולת, בסגנון האישי ובמוכנות.
- כל אלו מחייבים גם אותנו להערכה מחודשת ביחס לסוגיה זאת, שלה השלכות נרחבות על מודל העבודה של הפסיכולוג החינוכי בגן ובכיתות היסוד.
- בהערכה זאת יש לקחת בחשבון, כי גם מערכת החינוך עברה במהלך הזמן שינויים רבים, והיא שואפת לתת מענה לכל תלמידה (כולל בעלי הצרכים המיוחדים). היא משקיעה בהתמקצעות באופן שיאפשר זיהוי הבדלים אינדיבידואליים והתאמת דרכי הוראה אישיות. וכתוצאה מכך, קיימות כיום דרכים נוספות ומועילות לסייע לילדים הנתפסים כפחות "מוכנים" – מלבד השארתם בגן.

בשלות מול מוכנות

- שתי גישות בקרב העוסקים בחקר ובתיאור התפתחות ילדים:
- **בשלות** – תהליך התפתחותי טבעי, אשר אינו דורש התערבות או תיקון, המתייחס לשאלה באיזו מידה הילד בשל מבחינה התפתחותית לכתה א'. בעניין זה, במקום שעולים ספקות לגבי בשלותו של הילד לעלות לכתה א', מרכיב הזמן כשלעצמו הוא בד"כ המענה.
- **מוכנות** – מושג הלוקח בחשבון את נתוני הסביבה והמערכת בה גדל הילד, ומתייחס לשאלה מהן התשומות הסביבתיות והחינוכיות המסייעות לילד להיות מוכן לביה"ס.

מוכנות לבית ספר והישגים מאוחרים

- מחקר (Duncan et al, 2007)

מטה אנליזה של 6 מחקרי אורך.

משתנה תלוי:

אלמנטים של מוכנות לבית ספר -

מיומנויות לימודיות קשב, מיומנויות חברתיות- רגשיות (בגן).

משתנה בלתי תלוי:

יכולת קריאה וחשבון בבית הספר.

מוכנות לבית ספר והישגים מאוחרים -

מחקר (Duncan et al, 2007)

תוצאות:

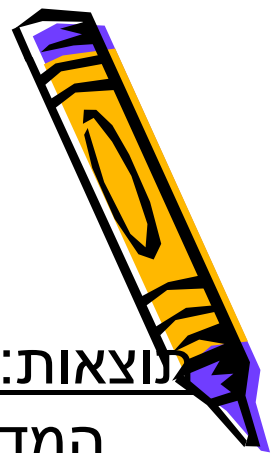
המדדים בעלי כוח הניבוי הגדול ביותר להצלחה בית ספרית
הינם (לפי הסדר):

מיומנויות חשבון, קריאה, קשב.

מדדים סוציו - אמוציונליים כמו בעיות התנהגות ובעיות
חברתיות לא נצא מנבאים.

דברים שיש לקחת בחשבון בהבנה של מאמר זה:

- ❖ קשב- כאן מוכנס כמדד קוגניטיבי, ובמציאות אנו לעתים
שוקלים אותו כמדד התנהגותי רגשי.
- ❖ מדדו רק הצלחה לימודית, ולא מוטיבציה, יחסים בינאישיים
(של התלמיד עם קבוצת השווים ועם מורים) והסתגלות
כללית לבית הספר.
- ❖ המסקנה היא שחשוב לעלות לביה"ס מוכן. אולם - האם
עוד שנה בגן תעשה זאת, או שצריך לקדם מוכנות (בתחומי
למידה) באופן אחר?

הנחות יסוד שגויות של הישארות בגן כהתערבות אולטימטיבית

- הישארות ילדים בגן מבטאת עמדה שהמערכת הגנית היא זו שתכין את הילדים לביה"ס.
- ההישארות "משחררת" את בית הספר מהערכות מערכתיות ופיתוח מענים מתאימים אשר יכולים לסייע בהסתגלותם של הילדים ולמנוע את הצורך בהשהיית המעבר לכיתה א'.
- כאשר מדובר בילדים בעלי צרכים חינוכיים מיוחדים הזקוקים להתערבות אינטנסיבית ומתמשכת, ההישארות לעיתים נתפסת ע"י ההורים כ"נוחה", אך הבחירה בדרך זו מעכבת את ההכרה שלהם בכך שילדם זקוק למענה אישי ומותאם לאורך זמן.

סיבות לנוחות הפיתרון של הישארות בגן, עבור גננות

(אידה נולמן)

- גננות רואות ילדים רק לטווח קצר. רואות התפתחות בש"נ וסגירת הפער. הפסיכולוג הוא מחזיק הידע לטווח ארוך.
- חשש של גננות להעלות ילד לא מוכן לכיתה א' מול ההורים, המורים והפיקוח.

סיבות לנוחות הפיתרון של הישארות בגן, עבור הורים

- היצמדות למושג העמום של "חוסר בשלות רגשית", ורצון לאפשר לילד שנה נוספת למשחק, הנאה, והימנעות מהתמודדות עם תסכול.

הזמן יעשה את שלו?

- פרקטיקת ההישארות הלמה את הגישה התיאורטית "ההבשלתית", שרווחה בשנות ה - 50-60, דהיינו, זאת הגורסת שלזמן תפקיד מכריע בקביעת קצב ההתפתחות ומהלכו, ונתמכה על ידי אנשי מקצוע שהתריעו כי חשיפת הילד להתנסויות הוראה פורמלית בטרם עת מהווה מקור ללחץ - וזה גורם לנזק אשר יש לו השלכות גם לטווח הארוך .
- גישה אלטרנטיבית התבטאה החל משנות השישים בארה"ב , כאשר במסגרת פעולות לצמצום פערים חברתיים החלו תכניות חינוכיות קהילתיות לילדים צעירים במטרה למנוע כשלון בבית הספר, כגון תכניות ה Head – Start והתערבויות חינוכיות אחרות לילדים בסיכון.
- אלו האחרונות הדגישו את גילאי הגן כתקופה של הזדמנות לתיקון נזקים וחסכים שנוצרו מוקדם יותר. הגישה האקולוגית, שהתמקדה בהתערבות בסביבות והמערכות המשפיעות על ילדי הגן (ההורים והגן), הביאה לשיפור בהישגים הלימודיים ובתפקוד החברתי של ילדים משכבות מצוקה.

אם לא יועיל, לא יזיק?

בין הילדים המאותרים כבעלי תפקוד שאינו תואם למצופה בגיל, ישנם כאלה אשר הרקע לקשייהם אינו טמון בחסר בשלות/מוכנות, אלא בלקות. הישארות, במקרה כזה, אינה המענה ההולם. אדרבא, היא יכולה אף להזיק. עשוי להיווצר רושם או אשליה, שההישארות מהווה "פתרון" לקושי. למעשה זוהי דחיית מתן המענה המתאים הנדרש.

תפיסת הגן כ"מכינה ל - א' " מטילה על גן הילדים תפקיד המכוון מדי לקראת הישגים סכולסטיים בעתיד, דבר שעלול לפגום באפשרות להעניק לילדים הצעירים התנסויות חיים המותאמות לצרכיהם ההתפתחותיים העכשוויים.

הילדים הנשארים בגן יוצרים בכיתת הגן אקולוגיה קשה של ריבוי שנתונים והגברת ההטרוגניות של התלמידים.

אם לא יועיל, לא יזיק?

השלכות ההישארות לטווח ארוך :

בשיקול הדעת לגבי הישארות שנה נוספת בגן, הנטייה היא להתייחס לסיכויי ההסתגלות למסגרת הבית-ספרית בראשית הדרך- כהא'. אולם, יש לזכור כי דחיית הכניסה לכהא' איננה רק דחייה בזמן הנוכחי, אלא יש לה השלכות ארוכות טווח לשלבים שונים בחיים. הדבר תלוי גם במידת ההטרוגניות הגילית בכהא' או בקבוצת ההשתייכות (Peer Group) (מהדורה מיוחדת של School Psychology 1999, מדגישה השלכות מהותיות של ההישארות בגן הילדים, על גיל ההתבגרות). עניין זה מקבל ביטוי והבלטה גם באירועי חיים משמעותיים: ימי הולדת, בר/בת מצווה, קבלת צו-גיוס וכו'.

כאשר דנים באפשרות של המלצה להישארות בגן יש להתייחס לילד על כל מאפייניו, בין היתר, גם לאספקט הבשלה פיזיולוגית: גובה, משקל, הופעת סימני בגרות והבשלה מינית. השאיפה היא לשלב בין פונקציות הבשלה, צבירת ניסיון והזדמנויות שמספקת הסביבה, תוך לקיחה בחשבון השלכות אמוציונאליות ומשקעים רגשיים.

המודל האקולוגי הדינמי

- מבלי להתעלם מתפקיד ההבשלה כגורם מרכזי בהתפתחות, מקובלת בין אנשי המקצוע היום הסברה שיש ליזום התערבויות מותאמות, וכי יש להתאים את הסביבה החינוכית לשלב ההתפתחותי של הילדים, וכן להתייחס לצרכים הייחודיים של כל הילדים.
- המוכנות לבית הספר נתפסת לא רק כמאפיין של הילד בלבד, אלא גם כמאפיין של קהילה ומערכת.
- הילד ה"בלתי מוכן" זקוק לא לזמן נוסף להבשלה, אלא לתשומות סביבתיות וחינוכיות שתאפשרנה להביא לידי ביטוי מלא את יכולתו ותקדמנה, את התפתחותו בתחומים שהדבר נדרש.

המודל האקולוגי הדינמי - המשך

הגישה המקובלת כיום היא, אם כן, לראות בהתפתחות בכל שלב תוצר אינטראקציה הדדית מתמשכת בין הפרט וסביבתו. המודל האקולוגי הדינאמי (Rimn-Kaufman Pianta, 2000). מגדיר את המעבר לבי"ס במונחים של האיכויות הדינאמיות של האקולוגיה שלו -

הקשרים של היחסים בין מאפייני הילד ואלו של הקונטקסטים של חבריו, המשפחה, ביה"ס והשכונה, וכיצד כל הקשרים הללו מתפתחים ומשתנים עם הזמן.

גם ביחס למוכנות לביה"ס רצוי לנקוט בגישה קונטקסטואלית (כהן א', 1999).

הישארות בגן - עזרה או מכשול?

(מחקר של ד"ר אידה נולמן משפ"ח נתניה, יופיע בקרוב ב"ספר

הפסיכולוגיה החינוכית)

השוואת רמת תפקוד לימודי והסתגלותי בית הספר של ילדים שנשארו שנת גם נוספת, לעומת ילדי כיתתם שעלו בזמן לכיתה א'.

אם לא יהיה הבדל בתפקוד, סימן שהילדים שנשארו ש"נ סגרו את הפער, והשנה הנוספת היתה אפקטיבית. שאלה נוספת-

האם ילדים צעירים בשנתון שנשארו ש"נ מפיקים יותר תועלת לעומת הילדים הבוגרים בשנתון?

במחקר השתתפו 797 תלמידים בכיתות א' ו-ג'.
474 נשארו ש"נ, 333 עלו במועד.

הישארות בגן - עזרה או מכשול? - המשך סיכום מחקר

הערכה בשאלון למחנכת:

רמה לימודית- כללית, קריאה, חשבון, כתב יד, מצב חברתי,
קבלת גבולות וכללים, ביצוע מטלות, שעות סיוע.

לכל ילד שנשאר בגן סיווגו בן זוג באותה שכבה שנולד באותו
חודש שנה מאוחר יותר.

ממצאים:

בכיתה א': אין הבדל בין מי שנשאר ש"נ לבין מי שעלה במועד.

בכיתה ג': אין הבדל רק לגבי ילדי דצמבר.

הבדלים גדולים נמצאו בילדים הבוגרים.

הישארות בגן - עזרה או מכשול? - המשך סיכום מחקר

מסקנות:

הישארות בגן נותנת יתרון התחלתי, אולם הרווח הוא זמני בלבד. הפער נפתח שוב בכיתה ג'.

חשיבה אלטרנטיבית: הישארות ש"נ הינה בעלת עלות כספית למערכת. תיעול אלטרנטיבי של משאבים אלו הינו חיזוק תפקודים בגן.

פרויקט בנתניה: איתור מוקדם של ילדי חובה הזקוקים לסיוע, ועבודה קבוצתית עימם במהלך השנה.

R.T.I- Response To Intervention

משתנה חשוב בכל הערכה, שתהפוך לתהליך רציף ולא נקודתי.
(הערכה- תוכנית טיפול- בחינת התקדמות- המלצות להמשך)

חשוב להדגיש כי, בשעה ששוקלים המלצה בדבר הישארות שנה נוספת בגן חובה, יש להגדיר מה מצופה שיקרה במהלך שנת זו :
באילו תחומים מצופה שיפור? מהי תכנית ההתערבות שתוכננה על-מנת לקדם תחומים אלה? האם בעקבות מכלול ההתערבויות המתוכנן קיים סיכוי סביר שההסתגלות/מוכנות לבי"ס תהיה טובה יותר? האם קיים סיכוי סביר שיימנע הצורך בחינוך מיוחד?

הגדרת הצפי חשוב שתנוסח כמטרות/יעדים. כדאי לבצע הערכה באיזו מידה הושגו היעדים: בטווח המידי, בטווח הרחוק.

חוזר מנכ"ל סה/9(א), כ"ב בניסן התשס"ה, 1 במאי 2005

תפקידה של מערכת החינוך הוא לתת מענה הולם לילדי גן-חובה שיש ספקות לגבי יכולתם להסתגל למסגרת הבית-ספרית. דחיית הכניסה לבית הספר היא אפשרות אחת ממכלול של מענים חינוכיים-התפתחותיים אפשריים. בנסיבות מסוימות ההישארות בגן היא המהלך ההולם, ובאחרות ההישארות לא תגרום לשינוי המצופה ולא תתרום למעבר למסגרת הבית-ספרית.

בקבלת החלטה בדבר המעבר של כל ילד וילד מגן הילדים לבית-הספר יש להתייחס למכלול של גורמים: מאפייני הילד, המשפחה הגרעינית, הבית והקהילה, הגן שבו הוא לומד והמסגרת הבית-ספרית שהוא אמור לעבור אליה.

דגשים נוספים מחוזר מנכ"ל

- יש לכלול, בין השיקולים, בירור לגבי המסגרת והקבוצה שעמה הילד אמור להישאר. האם יישאר עם ילדי טרום-חובה המוכרים לו ושעמם למד הילד בשנת החובה (בגנים דו-גיליים)? האם כל הילדים המבקרים בגן עולים לכתה א' והילד בו דנים הוא היחיד שנשאר? האם נכון שימשיך ללמוד עם אותה הגננת?
- עמדת ההורים לגבי המעבר מהגן לבית-הספר היא בעלת השפעה מכרעת על הסתגלותו של הילד למסגרת החינוכית. הכרה בעובדה זו מחייבת את הגננת ואת פסיכולוג הגן לעבוד בשיתוף ובהדדיות עם ההורים, לקיים עמם פגישות שוטפות ולהכיר את עמדותיהם, וזאת כדי להגיע יחד אתם להחלטה המתאימה ביותר לילד.

מקרים שלגביהם מומלץ לשקול השארת ילד לשנה נוספת בגן

- ✓ ילד שבאופן עקבי במהלך התפתחותו המוקדמת השיג את אבני הדרך ההתפתחותיות באיחור מה (לדוגמה: פג, ילד שעבר מחלה קשה וכו').
- ✓ ילד החשוף ללחצים מרובים המשפיעים על תפקודו סמוך לזמן המעבר לבית הספר (בגלל מעבר דירה, מחלה קשה במשפחה, פרדה במשפחה, עלייה לארץ וכד').
- ✓ ילד שקשייו אותרו או הובאו לידיעת ההורים רק סמוך לסיום לימודיו בגן חובה, ולכן לא היה להוריו זמן לעיבוד ולקבלה של ההמלצות ולהיערכות למתן סיוע מיוחד לילדם בבית הספר.

במקרים בהם אותר קושי/ חסך/ חסר ההישארות אמורה להקנות, בנוסף להזדמנות לשיפור בתחומי מיומנויות ספציפיות, גם יותר בטחון עצמי, רכישת כישורי התנהלות, עצמאות, אחריות והגברת המוטיבציה לחקר וללמידה.

מעבר לתיאוריה / פרקטיקה

מונחית ראיות

(Evidence Based)

בשירותים הפסיכולוגים מאגר עצום של נתונים
ארוכי טווח שניתן לבדוק במחקרי מעקב,
בהיותנו בתוך מערכת החינוך.

מקורות

בתוך אתר שפינט:

סוגיות עקרוניות ושאלות שיש להתייחס אליהן בנוגע להשארות שנה
נוספת בגן מתוך מסמך של ריכוז וסכום דיונים במסגרת פורום הגיל
הרך בשפ"י שהוכן ע"י: רחל טוקר, גרסיאלה פרויליך, נאדין קפלן;
האירה והעירה ציפי שוורץ - יו"ר הפורום, יוני 2007.

השארות ילד בגן חובה שנה נוספת :
חוזר מנכ"ל 9/סה(א), כ"ב בניסן התשס"ה, 1 במאי 2005

נולמן אידה, הישארות בגן- עזרה או מכשול? יופיע בקרוב ב"ספר
הפסיכולוגיה החינוכית".

מקורות- המשך

- Duncan et al (2007). School Readiness and Later Achievement. Developmental Psychology, vol.43,6,1428-1466.

